

CONTEMPORARY STATE AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN NORWAY

Abstract: Norway is a Scandinavian country. Despite its northern location in the European tourist region and the main tourist destinations, the country has shown a strong growth in its tourism industry in recent years. Not only arrivals of international tourists, but also trips of Norwegians in their own country, are increasing. Norway has a significant and unique tourist resource potential. This is a country of mountains, waterfalls, fjords, white nights, northern lights, trolls and elves. Norway is one of the few places in Europe with well preserved nature. In addition, Norway has some of the best values for socio-economic development, which also reflects the tourism industry.

The purpose of this paper is to analyze the current state of tourism in Norway, to highlight its place in international tourism, and to outline likely prospects for its future development as a tourist destination. The object of the paper is Norway. The subject of the survey is tourism-resource potential and the tourism industry in the country.

Keywords: Norway, tourism resources, tourism.

Authors information:

Vanya Vasileva

Assoc. Prof. PhD

Konstantin Preslavsky University of Shumen

✉ v.vasileva@shu.bg

🌐 Bulgaria

Daniela Ivanova

Student

Konstantin Preslavsky University of Shumen

🌐 Bulgaria

УВОД

Туристическото странознание „изследва пространственото своеобразие на страните и регионите от гледна точка на туризма“ (Кръстев, 2014). В днешно време туризмът е основен източник на доходи за близо 38% от страните в света, а за 83 % от тях е един от петте специализиращи отрасли на националните им стопанства (Кружалин, 2011, цит. от Кръстев, 2014).

Норвегия е Скандинавска страна. Типични за нея са планините, водопадите фиордите, белите нощи, северното сияние, троловете и елфите. Норвегия е едно от малкото места в Европа с добре запазена природа. Освен това страната се отличава с едни от най-добрите стойности на показателите за социално-икономическо развитие, което дава отражение и върху туристическия бранш. Страната демонстрира сериозен ръст в туристическия си бранш през последните години. Нарастват не само пристиганията на международни туристи, но също и пътуванията на норвежците в собствената им страна.

Целта на настоящата статия е да анализира съвременното състояние на туризма в Норвегия, да открие мястото ѝ в международния туризъм, както и да очертае вероятни перспективи за бъдещото ѝ развитие като туристическа дестинация. Обект на изследването е Норвегия. Предмет на изследването са туристико-ресурсният потенциал и стопанският отрасъл туризъм в страната.

ТУРИСТИКОГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ

Норвегия е северна страна, разположена в западната част на *Скандинавския полуостров*. Кралство Норвегия е с издължена форма по посока югозапад-североизток, Площта ѝ е 385 186 km², а без Свалбард и Ян Майен – 305 470 km². От територията на страната 40 % се намира северно от северния полярен кръг. Дължината на границите ѝ е 2 542 km, като граничи със

Швеция (1 619 km) на изток, Финландия (727 km) на североизток и Русия (196 km) на изток в най-северните части. Освен това граничи със Северно море на юг, с Норвежко море на запад и с Баренцово море и Северния ледовит океан на север. Норвегия има около 50 000 малки и по-големи острови по бреговата си ивица. Дължината на бреговата линия на принадлежащите на страната острови е 58 133 km. Норвегия включва арктичните островни територии на Свалбард (Шпицберген), Ян Майен и Мечи остров, както и много на брой малки острови. Освен това остров Буве в Южноатлантическия океан е норвежка територия и страната има претенции за над 2 млн. km² от Антарктида – земя кралство Мод, както и Остров Петър I в Южния тихи океан, които са норвежки васали, но не се смятат за част от кралството.

Най-северната точка на страната, а и на Европа, е *нос Нордкап* – само на 2000 km от северния полюс. Самото плато се издига на 307 m над Северно море. Малко по-надолу по склона се намира скалата, известна като „Рога на Нордкап“, която е била използвана за жертвоприношения от народа саами. Най-южната точка е Пюсен, най-западната – Холмебоен, най-източната – Хорньоа. Най-голямата ширина на страната е 432 km, а най-малката – 2 km.

Северното разположение на Норвегия предопределя страната да е предимно генератор на туристопотоци отправящи се към по-южните ширини. От друга страна обаче е предпоставка за добре запазената ѝ природа, което я прави привлекателна за туристите. Близостта до големите генератори на туристопотоци в Европа е благоприятно за страната, но липсата на топли морета не предоставя възможности за развитие на най-масовия вид туризъм – морски. За сметка на това благоприятни са предпоставките за ски туризма. Транспортната достъпност по суша е ограничена, но за сметка на това има много добри въздушни и морски връзки.

Норвегия се намира в *Европейския туристически регион, подрегион Северна Европа*. Към него принадлежат още Дания, Финландия, Исландия, Ирландия, Швеция и Обединеното кралство. Според данни от Световната организация по туризъм (UNWTO), през 2016 година подрегион Северна Европа се нарежда на последното четвърто място в Европа по брой пристигания на туристи (80 244 млн.), или това са 13,0% от пристиганията в Европа. В сравнение с 2015 година броят им обаче бележи значителен ръст. Сред страните в подрегиона Норвегия се нарежда на четвърто място с 5 361 млн. пристигания след Великобритания, Дания и Ирландия. Отбелязан е годишен ръст в пристиганията в размер на 3,77%. По приходи от международен туризъм подрегиона е трети в Европа, а в неговите рамки Норвегия отново е на четвърта позиция след Великобритания, Швеция и Дания.

Фиг. 1: Граници, пътища и градове в Норвегия

Източник: <https://www.google.bg/search?q=норвегия+карта>

ПРИРОДНИ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ

Норвегия е една от малкото страни в Европа с много добре запазена природна среда. Това е най-същественят ресурс на норвежкия туризъм, който е превърнат в мото на норвежкия туризъм – „Powered by nature“.

Норвегия е морска страна със силно разчленена брегова ивица, включваща множество **острови и архипелази**. *Острови Лофотен* са планински острови в северна Норвегия с популяризиращи се като туристическо място. Намират се на север от арктическия кръг и въпреки това през цялата година температурите там са много далеч от тези, които са типични за тези географски ширини. Това е така, заради една от най-големите температурни аномалии в света, свързани с географската ширина, дължаща се на ефекта от топлото океанско течение Гълфстрийм. Тук се намира един от най-големите дълбоководни рифове на планетата. Това е най-големият северно разположен риф в света. Обитава се милиони морски птици. Срещат се и лосове. Поради изумителния си климат, тези острови са огромен център на риболова от хилядолетия. Норвегия е един от най-големите износители на риба треска за Европа, а островите Лофотен са мястото, където тези риби се събират да хвърлят хайвера си, мигрирайки на юг от студените води на Баренцово море. Тук е най-голямата популация на морски птици в Европа. Архипелагът е най-северната суша в света, в която средната температура е над нулата през цялата година. Поради северното си географско положение полярното лято е от 26 май до 17 юли, а полярната нощ е от 9 декември до 4 януари.

Свалбард е норвежки архипелаг, състоящ се от над 1 000 острова, два от които са по-големи (Шпицберген и Североизточна земя). Той заема площ от 61 022 km² и е разположен в Северния ледовит океан, на повече от 660 km северно от Скандинавския полуостров. Островите са били важен китоловен център. Въпреки това, първите постоянни селища тук са се появили едва през XX век, когато започнала експлоатацията на богатите залежи на полезни изкопаеми.

Дивата природа на островите е изключително добре запазена. Из архипелага скитат огромни бели мечки, полярни лисици, северни елени и др. Разнообразието от студенолюбиви водоплаващи птици е много голямо. Сред най-известните представители е тъпкклоната кайра. Водите около островите са богати на риба и едри морски бозайници, като тюлени и китове. Поради това приблизително около 65% от общата площ на островите Свалбард е със статут на защитена територия.

Норвегия също е планинска страна. **Скандинавските планини** заемат около 2/3 от територията. Те не са високи и средната надморска височина на Норвегия е 460 m. Най-ниската точка е Норвежко море – 0 m, а най-високата – връх Галхьопиген с височина 2 469 m. На по-голяма част от територията са разположени високи планини и плата, пресечени от плодородни долини. Има малки и отдалечени една от друга равнини. В страната има един действащ вулкан – Бееренберг (2 227 m) на остров Ян Майен. Скандинавските планини създават условия за планински туризъм и ски спортове. Високите им била са покрити с ледници. Многобройните ледникови езера и водопади са атрактивни туристически обекти. Норвегия разполага с над 40 зимни курорта, които привличат любителите на ски-туризма от цял свят. Някои от най-известните и посещавани са Хемседал, Нарвик, Квитфел, Опдал, Вос и др. В Лилехамер са проведени Зимните олимпийски игри през 1994 г.

Интересните **скални образувания** са част от „визитките“ на Норвегия. *Скалата Прейкестулен* е известна още с прозвищата си „Пулпит рок“ или „Молитвената скала“. Висока е 604 m и годишно се посещава от 150 000–200 000 туристи. Тя има квадратен, почти плосък връх с размери 20/25 m. Заради формата си я наричат „трибуна“. От скалата се открива невероятна гледка към фиорда Люс и платото Кераг. В средата на платото има голяма пукнатина, широка 25 cm *Езикът на трола* (на норвежки *trolltunga*), е скално образувание в долината Скегедал, в близост до град Ода. Представлява хоризонтален скален блок, издаден на 700 m над езерото Рингедалсватнет. По форма наподобява език, откъдето е получил и името си.

Климатът на Норвегия е *умерен-океански* по брега, под влиянието на северноатлантическото течение, по-студен във вътрешността на страната с повече валежи и по-студени лета. В крайния север е субарктичен. Средните януарски температури са от +2°C в южните райони, до -12 °C на север; юлски – 15-16 °C. Валежите са около 2000-3000 mm по западните склонове на планините, до 300-800 mm в източните части. Студеният климат на север и валежите на запад са ограничаващи фактори за туризма. От друга страна съществуват по-добри предпоставки за продължително снегозадръжане в сравнение с повечето европейски страни, поради северното разположение.

В Норвегия могат да се наблюдават такива специфични явления като *северното сияние* през зимата и *белите нощи* през лятото. Северното сияние е оптично явление, наблюдавано в небето над полярните райони на земята, образуващо се вследствие на взаимодействието на заредени частици от слънчевия вятър с магнитосферата. На всеки 11 години дейността на Слънцето достига своя максимум и потокът на слънчевия вятър се засилва. *Aurora borealis* буквално преведено от латински, означава „Зора на севера“. Полярните сияния са в основата на много митове и легенди на северните народи. Викингите вярвали, че сиянията са воини, препускащи на коне през небето.

Типични за Норвегия са фиордите, водопадите и езерата. Тя е сред страните с най-много **фиорди** в света. Речната мрежа е сравнително гъста. Реките са планински, дълбоки, с тесни долини и многобройни бързеи. Пълноводни са през цялата година. Най-дългата река е Глома с дължина 600 km, друга основна река е Логен. Като резултат от движението и последващото разтапяне на ледниците са се формирали множеството фиорди по западното крайбрежие. Именно фиордите са основният привличащ туристите фактор, т.к. те могат да се видят на малко места в света. Норвежките фиорди са тесни морски заливи, врязани дълбоко в сушата. Представляват ерозирало глетчерово дъно много под морското ниво, което позволява лесна навигация на дълбоко газещите плавателни съдове. Те са със стръмни склонове, които се спускат под морската повърхност. Отличават се с по-голяма дълбочина в горната и средната част, отколкото в частта, разположена близо до морето. Те позволяват свободното навлизане на

големи кораби и предлагат много красиви гледки при туристически пътувания. През зимата фиордите не замръзват поради влиянието на топлите течения. *Зогнефьорд* е най-големият и най-дълбокият в Европа и вторият по големина в света след фиорда Скорсби. Простира се северно от град Берген, с дължина от 204 km. Дълбочината му достига 1 308 m. Наричат го още „Крал на фиордите“. За разглеждането му се предлагат разходки с каяк, лодка, велосипед или влак. *Nærøfjord* съчетава природа, исторически забележителности и широка гама забавления. Името произхожда от норвежкия бог „Норд“ – бога на моряка и морето. Той е един от многото разклонения на Зогнефьорд. През 2005 година става част от световното наследство на ЮНЕСКО. Туристите могат да избират между риболов, скоростно гребане, водни ски, рафтинг и кану-каяк. През зимата могат да карат ски по пистите и ледниците. Предлагат се пешеходни турове покрай красиви водопади, руини на стари манастири и най-високия връх на Норвегия – „Скалата“. *Nærøfjord* също така предлага разходки до ледник. Като трети по големина фиорд в света, *Hardangerfjord* е изключително популярен, а регионът, в който се намира, се нарича „Градината на Норвегия“ заради неговите колоритни овощни дървета и градини. Много туристи избират да посетят района през май, за да видят цъфтежа на ябълки, сливи, череша и круши. *Geirangerfjord* също е включен в списъка на обектите на световното културно наследство на ЮНЕСКО от 2005 година насам и се смята за един от най-забележителните фиорди на планетата.

Най-известните от местните **водопади** са Седемте сестри (*De syv søstre*), Брачното було (*Brudesløret*) и Женихът (*Friaren*). Те обгръщат скалите с лека мъгла. Често може да се наблюдава и дъга. Най-зрелищния водопад в Норвегия е *Vøringsfossen*. **Езерата** заемат 4% от територията на страната и са предимно с ледников произход. Хорниндасватнет е най-дълбокото езеро в Европа. Най-голямото езеро в страната е Мьоса с площ 362 km². Въпреки, че Норвегия е един от най-големите износители на петрол, основният източник за задоволяване на енергийните нужди на обществото е водата (водноелектрическата енергия). Увеличават се източниците за набавяне на електроенергия от вятърни турбини, както и от термални източници. Опазването на природата е свързано и с факта, че повечето коли в Норвегия са електрически или хибридни.

Горите (предимно *тайга*) заемат над ¼ от територията на страната. Преобладаващи са иглолистни видове - смърч, бор и др. На юг са разположени гори от широколистни видове - бук, дъб и др. Типичен представител е брезата. *Тундрата и лесотундрата* преобладават в северните и високите части на планините. По площ на горите Норвегия заема 56^{-то} място в света. В средата на 2016 година Норвегия стана първата страна в света, която забрани обезлесяването. Продукти, които водят до обезлесяване, няма да бъдат използвани в скандинавската страна. Освен това Норвегия отпуска финансиране за страни, като Бразилия и Гвинея, както и държави в Южна Африка, с които сключва споразумения за опазване на ценните им горски ресурси.

Арктическо-алтйиска ботаническа градина в град Тромсьо е най-северната градина в света от този тип. Включва 25 колекции, събрани арктически и алпийски растения от различни места и континенти. Отворена е през цялата година и е без заплащане. Сезонът на цъфтежа трае само няколко месеца – от май до октомври. Цветята растат само, когато среднощното слънце грее върху тях. Има и отделна африканска колекция, която изненадващо оцелява при местния климат без специални допълнителни грижи.

Животните в Норвегия също са специфични. В арктическите части се срещат северни елени, леминги, арктически лисици и пьдпъдъци. В горите на юг – хермелин, заек, лос, лисица, катерица, и в малки количества – вълк и мечка. Червеният елен обитава южните брегове. По крайбрежните скали гнездят огромни птичи колонии. В Норвегия има голям брой птици – яребици, чайки, диви патици и гъски. В морските води се срещат херинга, треска, скумрия, а в реките и езерата – пъстърва и съомга. *Аквариумът „Полария“* е най-северно разположеният аквариум в света. За разлика от други аквариуми в Норвегия, които са създадени предимно с научна цел, „Полария“ е проектиран и функционира предимно с образователна и туристическа цел.

Норвегия може да се приеме като страна еталон за подобаващо оценяване и опазване на природата. Под различна форма на защита са 29,2% (<http://reports.weforum.org>, 2018) от територията на страната. Световният икономически форум поставя Норвегия на престижното трето място в света по атрактивност на природата ѝ.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Скандинавските страни са по-късно заселени в сравнение с останалите части на Европа. Но *човешки поселения* на територията на днешна Норвегия съществуват от над 11 хиляди години. Хората тогава са се зхранвали с ловуване на северни елени и други животни. Най-старите останки от човешко присъствие са открити в югоизточната част на окръг Йостфолд, близо до южната граница с Швеция. Заселниците по тези места са ловци, които живеят в малки групи. Намерени са кремъчни сечива, глинени съдове и скални рисунки. Счита се, че те са се настанили там или от южните части (северна Германия), или от североизточните (северна Финландия и Русия). От там те се настаниват по бреговата линия на полуострова. Фоснохенсбакаската култура населява части от Норвегия между 8 300 и 7 300 г.пр.н.е. Скални рисунки, датиращи от Неолита (в Норвегия 4 000 – 1 800 г.пр. н.е.), показват сцени от живота на примитивно общество от ловци и събирачи. Преходът към земеделие започва около 4 000-3 000 г.пр.н.е., първоначално в областта около фиорда на днешно Осло. По-постоянни колонии се развиват през Бронзовата епоха (1 500-500 г.пр. н.е.) и Желязната епоха. Скалните рисунки от това време показват земеделски живот, особено в южна Норвегия. По същото време в северна Норвегия все още има ловци. Между 400 и 550 г. племената изграждат защитни системи като крепостни стени, части от които днес могат да се видят на източните брегове на най-голямото норвежко езеро Мьоса.

Около 800 г. са се появили малки кралства. До средата на XII век норвежкото кралство е ясно устроено, макар все още да има недоразвита административна система. Периодът от 793 до 1066 г. е белязан от значителна експанзия. Наречен е **викингска епоха**. Няма писмени източници от тази ера, затова всички проучвания се основават на археологически находки. През този период предимно норвежци, но също шведи и датчани пътуват постоянно по море като воители, изследователи, колонизатори, заселници и търговци. Викингите строят бързи и маневрени кораби и организират много експедиции. Те са добри навигатори в морето и според преданията Лейф Ериксон достигнал Америка, но има хипотези, че други преди него са постигнали това. Норвежките викинги се заселват на Оркнейските острови, Шетландските острови, Хебридските острови и на остров Ман. Основната площ на днешните северна Шотландия и Ирландия също става тяхна територия. Дъблин е основан от тях около 840 г. и е под северна власт до 1171 г. Викингите създават и днешните ирландски градове Лимерик и Уотърфорд и създават търговията в обществата близо до Корк и Дъблин, които по-късно стават двата най-важни ирландски града. В Исландия и Гренландия норвежките викинги намират необитавана земя, на която се заселват. Днешните исландци са директни наследници на викингите, колонизирали територията. Викингите, населили Гренландия обаче измират няколко века по-късно.

Регионите, които по-късно стават част от Норвегия, не са обединени до 9 век, въпреки, че има опити за това. След битката при Хафършфиорд край Ставангер, Крал Харалд Хорфагер установява контрол над голяма част от страната. През 995 г. Олаф I, става крал на Норвегия. Той успява отчасти да наложи християнството в страната. Олаф II установява национална християнска църква в Норвегия и построява църкви по цялата територия. Въпреки междуособиците, Норвегия постепенно става обединена нация, радваща се на сравнителен просперитет, дължащ се на силната търговия по море.

От 1028 до 1035 г. Норвегия е включена в Датската държава. Към средата на XIII век се оформя като централизирана раннофеодална монархия. Между 1396 и 1536 г. Норвегия е част от Калмарската уния. След отделянето на Швеция през 1523 г., от 1536 до 1814 г. Норвегия влиза в съюз с Дания, познат като *Датско-Норвежка уния* от 1536 до 1814 г. През този период цялата кралска, интелектуална и административна власт, се намира в Копенхаген (Дания). Този

и други фактори допринасят за отслабването на Норвегия. Като съюзник на Наполеон, Норвегия е разорена и през 1812 г. в страната настъпва глад.

Норвегия обявява *независимост* на 17 май 1814 г. и приема собствена конституция, изработена по модел на американската и френската. През 1898 г. на всички мъже се дава правото на свободен глас, а след това през 1913 г. и на всички жени. През Първата световна война Норвегия запазва неутралитет. През Втората световна война е окупирана от германски войски (1940 г.). През май 1945 г. е освободена. През 1948 г. се присъединява към плана „Маршал“. През 1949 г. влиза в НАТО. През 1956 г. става член на ООН. Чрез референдум през 1972 г. е отхвърлено предложението за присъединяване към Европейската икономическа общност (ЕИО). През 1973 г. Норвегия подписва договор за свободна търговия с ЕС. През май 1994 г. Европейският парламент подкрепя членството на Норвегия в ЕС. Въпреки това, с изблик на норвежки патриотизъм и национализъм, последвал зимните олимпийски игри в Лилехамер през февруари 1994 г., норвежците отхвърлят членството в ЕС на референдума през ноември същата година.

АНТРОПОГЕННИ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ

В северна Норвегия, в графство Финмарк, се намират *Скалните стенописи Алта*. Скалните рисунки представляват изобразени праисторически сцени и заради огромната си ценност за човешката история, са включени в списъка със световното културно наследство на ЮНЕСКО, като единственият подобен праисторически обект в Норвегия. Скалните рисунки в Алта е комплекс от огромно количество петроглифи, открит през 1972 г. Историческата находка според едни източници датира от 4200-4500 г.пр.н.е., но други твърдят, че те са от 6200 г.пр.н.е. В скалния комплекс влизат над 5000 различни рисунки, които са пръснати по около 45 обекта. Всички петроглифи са силно стилизирани и изобразяват различни теми, сред които геометрични символи, животни, човешки образи и сцени, претворяващи моменти по време на лов, риболов, навигация и различни древни ритуали. На мястото, където са открити най-много рисунки, има основан музей. Музеят на скалните рисунки функционира от юни 1991 г., а през 1993 г. той е обявен за европейски музей на годината.

Архипелагът Вега е плитководна зона, намираща се южно от арктическия кръг, на западния бряг на Норвегия. Общата му площ е 107,2 хил. хектара, включително 6,8 хил. хектара земя. Този ландшафт илюстрира суровия начин на живот на местното население, което при неблагоприятни природни условия се е занимавало с риболов. Тук са запазени рибарски селища, кейове, складове, изкуствено създадени места за гнездене на птицата гага, обработваема земя, маяци и шамандури. Доказателство за човешко присъствие тук, има от Средновековието. През IX^{-ти} век островите са станали важен доставчик на пух, което е представлявало около 1/3 от общия доход на жителите им. Архипелагът е свидетелство за хора, които са развили уникални и прости начини да живеят и да си взаимодействат с природата – грижейки се за изхранването на морските патици, които са се превърнали в център на техния начин на живот. Птиците са защитени от всякакво ненужно смущение през размножителния период. В замяна на това, хората могат да събират ценната перушина, когато те вече са напуснали гнездата си. Богатите морски ресурси на архипелага Вега, не само благоприятстват местните народи, но и 228 вида птици, които могат да се наблюдават в района, считан за най-важната зона за зимуване на морски птици в Скандинавския регион.

С разпространението на християнството по тези земи през XXI век, строителството на лодки и къщи от времето на викингите се развива в техника за съчетаване на изкуството с дърводелство. Днес на територията на скандинавската страна са запазени и функционират 28 такива църкви (от близо 1000). Някои от тях влизат в списъка на ЮНЕСКО за световно културно наследство, други са послужили като образец на църкви в други европейски държави, но всички те са емблематична част от облика на градовете, в които се намират. Най-старата се намира в *Лустер*, на брега на Зогнефьорд и е включена в списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО. *Урнес ставкирх* се издига в местността Согн, на север от Берген. Тя е построена около 1130 г. Просъществуването на останките на тази първа дървена църква в течение на почти 900 години, е доста необичайно, но най-важните части от нея са дори по-

стари. В архитектурно отношение свързва викингския стил с неговите животински декоративни мотиви и християнския религиозен модел. Дървото е изящно резбовано. На портата е изобразено четирикрако животно (вероятно лъв), захапало змия, която се извира нагоре сред гъстия листак. Този декоративен мотив става известен и на юг вследствие на викингските пътувания и оказва влияние върху романската скулптура.

Най-голямата забележителност на норвежкия град *Трондхайм*, е *катедралата Нидарос*. Тя е най-голямата катедрала на територията на Северна Европа и единствената готическа постройка с такъв ранг в цялата страна. Катедралата Нидарос е определена за една от най-големите светини на норвежците. Построена е през 1152 г. и още тогава се превръща в духовен и политически център. Смята се, че високият олтар е издигнат на мястото, на което е погребан крал Олаф Харалдсон. Кралят е канонизиран и това се превръща в притегателна сила за поклонници от цяла Северна Европа. Днес катедралата в Трондхайм се използва главно като енорийска църква, която е една от главните туристически атракции, привличаща около 400 000 посетители годишно.

Катедралата на Тромсьо е най-северната протестантска катедрала, както и единствената дървена катедрала в цяла Норвегия. В страната има много други дървени църковни сгради, но това е единствената такава, която е със статут на катедрала. Дървените църкви са ценна брънка от норвежкото архитектурно наследство и се считат за паметници от национално и световно значение. Най-яркият техен представител е *дървената църква Боргунд*, наричана още църквата на викингите. Останала непроменена през вековете, днес тя е туристически обект. Построена е в периода 1180-1250 г. в чест на апостол Св. Андрей Първозвани и се смята за един от най-добрите образци на типичната ранноскандинавска средновековна храмова архитектура. Църквата на викингите Боргунд е най-добре запазената дървена църква на територията на Норвегия.

Катедралата на полярното сияние е разположена в норвежкия град Алта на около 500 km северно от арктическият кръг. 47-метровата катедрала се възприема като символ и архитектурна забележителност на цялата област.

Рьорос е един от най-старите градове на дървени сгради в Европа. Разположен е на леко наклонено плато на 628 m над морското равнище. Градът е основан през 1644 г., когато в района е открита първата медна руда, а през годините Рьорос се превръща в един от най-важните минни градове в Норвегия. Градът е запазил голяма част от първоначалния си характер. Уличният модел и селскостопанските имоти в центъра на града са същите, както са били първоначално построени. Благодарение на автентичните си дървени сгради и уникалния характер на ранно минния град, Рьорос е добавен към списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство през 1980 г. През 2013 г. Рьорос получи престижния сертификат „устойчива дестинация“, награден за дестинации, които работят системно за намаляване на въздействието на туризма върху околната среда, като същевременно поддържат висококачествено преживяване за посетителите, както и за запазване на историята, характера и природата на дестинацията. Рьорос е известен също като един от водещите региони в Норвегия за местно произведена храна. Храната расте бавно и развива истински характерен вкус. Днес малкият град е жив музей, а целият градски център със своите автентични дървени сгради е защитен.

Голяма част от **музеите** в Норвегия са с уникална тематика. *Музеят на викингските кораби* на полуостров Бюгдъой (Осло) включва три кораба от IX век. Те са били управлявани, както посредством гребци, така и посредством платна. Корабът от *Усеберг* е богато украсен с резбовани елементи, дълъг е 21 m и широк в средната си част над 5 m, но е висок само малко над 1m. От двете страни има места за 15 гребци. Корабът от *Гокстад* е конструиран за открито море. Това е дълъг кораб от средна големина, който имал многостранно приложение. Могъл е да бъде използван, както за пиратство, така и за търговия. Той няма украса, дълъг е над 23 m. В средната си част е съвсем малко по-широк от кораба на Усеберг, но затова пък е почти 2 m висок. На всяка от страните има места за 16 гребци, чиито окачени на перилата на борда кръгли

щитове, го правели да изглежда още по-висок. Способността подобен кораб да прекоси Атлантика, са доказани по пътя на експеримента.

Музеят „Кон-тики“ се намира на полуостров Бигдой и е посветен на живота и легендата Тур Хейердал, който успява да прекоси Тихия океан през 1947 г. със сала Кон-тики. Основните атракции в музея са двата модела на кораби на Хейердал – моделът на „Кон-тики“ и модел на конструираната от папирус лодка „Ра II“. Втората от тези лодки е проектирана на базата на чертежи, които са открити в древни египетски ръкописи. Тур Хейердал извършва известното си пътуване, което започва на 28^{ми} април 1947 г. с още шест души. Пътуването им започва от Перу, като целта е била да се покаже на света, че такова пътуване е възможно дори с такава лодка и семпло оборудване. Изложбата в музея показва всички чертежи на планирането на пътуването, снимки от него и различни артефакти. Отделен раздел е посветен на живота и традициите на цивилизациите из Тихия океан. На партерния етаж на музея, посетителите могат да видят долната страна на „Кон-тики“. По време на пътуването, екипажът на кораба е имал среща с 10 метров акула – най-голямата риба в света, като неин модел може да се види под изложения модел на лодката. Филм показва как риба и китова акула плуват наоколо.

Музеят Фрам е посветен преди всичко на един дървен платноходен кораб, чийто превод от норвежки е „Напред“. Той е бил построен през 1892 г. по заповед на Фритьоф Хансен – норвежки полярен изследовател. През 1896 г. е извършена експедиция под ръководството на Хансен в арктическите ширини, която е достигнала до Северния полюс. През 1910 г. със същия кораб до южния полюс е ходил друг изследовател – Раул Амундсен. Музеят е бил построен специално за този героичен кораб през 1936 г. На кораба посетителите може да се качат, да видят при какви условия са живели участниците в експедициите. При проектирането, каютите са били обзаведени уютно, за да може хората да се чувстват комфортно по време на дългото пътуване. Сред експонатите на музея има препарирани пингвини, бели мечки, записки на пътешествениците, макети, поясняващи особеностите при строежа на кораба, който можел да преминава сред ледовете.

Норвежкия музей на история на културата е сред най-големите норвежки исторически музеи, отличава се с най-голямата колекция на праисторически археологически находки – оръдия на труда, оръжия, украшения, съдове, ритуални и религиозни артефакти, както и рунически архив. Експонатите датират от времето на ранната и късната Каменна епоха, Бронзовата епоха, Желязната епоха и епохата на викингите в Норвегия.

Музеят на Мунк е впечатляващ стъклен музей на площ от 1100 m². в Осло, приютяващ най-голямата колекция от творби на норвежкия художник Едуард Мунк. Поводът за изграждането му е 150^{-тата} годишнина от рождението на твореца. Понастоящем музейният фонд има около 1 100 картини, 4 500 рисунки, 18 000 графични файлове. В допълнение към произведенията на художника в музея са няколко лични негови вещи. Музеят е открит през 1963 г.

Скулптурен парк „Вигеланд“ е една от най-често посещаваните забележителности, с които Осло разполага. Над 1 милион туристи посещават парка всяка година. Този иновативен парк е проектиран и построен от Густав Вигеланд. Той представлява изложба на около 200 скулптури, изработени от бронз, гранит и чугун. Тук са изложени на показ и различни художествени скици, дърворезби и други предмети.

В туристическа атракция е превърната първата изградена в света шанца за ски-скокове Холменколен в Осло. Тя също е посещавана от около един милион туристи годишно. Построена е през 1892 г. и е един от най-старите в света центрове за ски скокове. Първият ски-скок тук е бил извършен през 1892 г. и е бил с дължина 21,5m. Атракцията е реновирана през 1982 година. Арената за ски скокове е била домакин на зимните олимпийски игри през 1952 г., както и на други национални и международни ски състезания. През 1923 г. е построен ски-музеят „Холменколен“, който е най-старият ски-музей в света.

Дъга на струве се нарича верига от 265 геодезични знака (триангулационни точки), в които са поставени кубични каменни знаци с височина 2 m, създадена с цел да се определят параметрите на земята, нейната форма и размери. Започва от град Хамерфест (Норвегия)

недалеч от нос Нордкап, и стига до село Стара некрасовка (Одеска област, Украйна), образувайки дъга на меридиана с амплитуда 25° 20' 08".

Увеселителният парк Tusenfryd е друга силно посещавана туристическа атракция. Включва и зоологическа градина, разположени на площ от 61 000 m².

В Норвегия се намира най-северният град в света – *Хамерфест*, чието пристанище никога не замръзва, въпреки северното си разположение.

В списъка на ЮНЕСКО за световното културно и природно наследство са включени общо 8 норвежки обекта, от които 7 са обекти на културното наследство.

В Скандинавските страни се консумира простичка, но вкусна храна. Използват се продукти с много добро качество и за това вкусът и ароматът им не се заглушават с прекомерно много подправки. За да засищат ястията се подсилват с мазнини и захар, така че студът в тези северни страни да е по-поносим. Националната **кухня** на Норвегия (по Гръчка, 2008) също е специфична и може да бъде използвана като туристическа атракция. Норвегия е страна, в която рибата е на почит. Най-разпространените ястия са херинга, приготвена по различни начини, треска и пъстърва. Те са в основата на повечето национални ястия. Най-известната норвежка риба е съомгата. Счита се, че тук тя е най-добрата в света. Предлага се сурова, осолена, Маринована, пушена, варена, пържена, приготвена на пара, печена. В миналото не е била деликатес, а символ на бедност. Международната търговия и туризмът научили норвежците да ценят червената си риба. Днес филетата от съомга са скъпо продавани на туристите. Съвременната норвежка кухня представлява смес от ловджийски ястия с риба и дивеч, обикновена фермерска храна и континентални традиционни ястия. Еленово месо се яде само на празници и в ресторанти, тъй като приготвянето му е много трудоемко и изисква специални умения.

В Норвегия живее народността саами, които отглеждат елени. Техни традиционни ястия са варени и пушени меса и шкембе, език с бульон, финибиф, приготвен от тънки резенчета еленово месо, задушени със сметана и козе сирене. Месо от лос се консумира предимно в семействата на ловците, тъй като в търговската мрежа цената му е доста висока.

Оризът в Норвегия е известен отдавна, но поради високата му в миналото цена, се е смятал за деликатес. Характерно за зеленчуците е, че норвежците обичат да ги мариноват. Най-често по този начин приготвят цвекло, което наричват на кубчета и заливат с оцет, захар и карамфил.

Норвежката бира има хилядолетна история. Викингите са пиели домашно пиво – мунгот, силен биер и празничен миед, направен от хмел, вода и подсладени подправки. Твърдият алкохол дошъл в Норвегия през XVI век и дълго се е смятал за лекарство, тъй като в него са се накували различни билки. Аквавит за мнозина норвежци е коледна напитка. Това е силна алкохолна напитка от картофи и ким, която се изнася. Има няколко вида аквавит, но най-много се ценят този, който е пресякъл екватора два пъти. На етикетите му има специален печат, който се вижда през стъклото на бутилката. Аквавит се сервира в специални чаши от норвежки кристал с високо столче.

РЕАЛИЗАЦИОННИ ФАКТОРИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

Наличието на над 1 100 фиорда, прави придвижването от едно до друго място в скандинавската държава истинско предизвикателство. Многобройните мостове и участъци, които трябва да се преминат с помощта на ферибот, забавят пътуването, а в екстремните зимни условия на северната страна, могат и да го направят трудно и опасно. Изграждането на **транспортната инфраструктура** на Норвегия е било сложна инженерна задача, поради планинския релеф и северните условия. Днес железопътна мрежа е с дължина 4 169 km, а 93 247 km са автомобилните пътища, от които 253 km са магистрала. Днес страната разполага с над 900 тунела за автомобили с обща дължина 750 km. Главна роля играе корабоплаването. Сухоzemният транспорт е с допълващо значение поради спецификата на релефа. Главни пристанища са Берген, Ларвик, Нарвик, Осло, Ставангър, Драмън, Кристиансан, Тромсø, Тронхейм. Норвегия има 35 круизни пристанища, 9 от които са важни за международния туризъм. В Норвегия са изградени и функционират 98 летища. Страната е на едно от първите

места в света по броя на вътрешните самолетни превози на глава от населението. Норвегия разполага с една от най-напредналите телекомуникационни мрежи в Европа. Транспортната инфраструктура е не само средство за придвижване, но на редица места тя самата е туристическа атракция.

Атлантически океански път е участък с дължина малко над 8 km и се простира през архипелаг в Норвежко море. Интересното е, че той прилича на огромен мост, тъй като е построен над водата. Атлантическият океански път е класифициран като национален туристически маршрут и е включен в списъка на културното наследство. Той свързва остров Аверой с континенталната част на община Ейде. Строителството на необичайния път е отнело цели пет години, обхващащи периода между 1983-1989 г. Тъй като типично по скандинавски маниер е изплатен доста бързо, днес няма такса за преминаване по него. Заради характерния норвежки пейзаж и дивата природа около шосето, Атлантическият океански път е определен за един от най-зрелищните маршрути в света. *Планинският път Trollstigen* също е туристическа атракция. Той е открит през 1936 г. и се превръща в символ на най-висок клас инженери и майстори, тъй като е построен с най-прости средства, които са на разположение в суровите икономически условия на 30^{-те} години. *Стълбата на троловете (Тролциген)* е път в класацията на топ десет на най-опасните европейски пътища, поради множеството остри завои за преодоляване на денivelацията. Криволичи доста, но е много живописно и красиво място. След този път има няколко огромни тераси. Ако времето е ясно, видимостта от тях е значителна.

Най-дългият *автомобилен тунел е Лаердал*. Той е дълъг 24,51 km и свързва селищата Лаердал с Орланд, като тунелът е ключов за връзката между столицата Осло и втория по големина град в страната Берген. Строежът му започва през 1995 г. и е завършен през 2000 г. За да поддържат вниманието на водачите да не се унесат по време на монотонното 20-минутно пътуване под земята, инженерите са вкарвали леки извивки на пътя между правите отсечки, а на всеки 6 km автомобилите навлизат в големи ефектно осветени скални зали. Другият уникален момент в този тунел е вентилацията. Чистият въздух влиза от двата му края, а вентилационен тунел откъм Орланд изхвърля мръсния въздух навън. Лаердал е първият тунел в света, който има пречиствателна станция за изхвърляне на праховите частици и азотния диоксид.

Най-високо разположената жп линия в Северна Европа е *Фломската железница*. Трасето Флом-Мидал, е прочуто като едно от най-стръмните и красиви в света, поради което се смята за шедевър на норвежката инженерна дейност.

В Норвегия е в ход разработването на супер проект, който може да се окаже революционен в пътното строителство. Планира се построяването на изцяло *подводен път*, в дълбините на Зогнефьорд. Интересното обаче е, че тунелът няма да върви по дъното на морето, а се предвижда да бъде плаващ. Неговите тръби ще бъдат прикачени към масивни понтони, плаващи на повърхността на морето, а свързващи конструкции ще укрепват пътя, съединявайки двете еднопосочни тръби, които ще „висят“ между 25 и 30 m под повърхността на водата. Този тип подводен тунел ще бъде първият по рода си в света. Единствено такава конструкция би решила проблемите, пред които по принцип са изправени норвежките инженери. Релефът около Зогнефьорд прави висящите мостове неприложими. Продължителните зими в този район лесно увреждат подобни окачени мостове. От друга страна липсата на мостови пилони и конструкции във водата улеснява корабоплаването. Дълбокото и неравно дъно би препятствало изграждането на класически подводен път по дъното. Ако всичко се движи според плановете, тунелът ще функционира през 2035 г. Ако той се окаже успешен, редица други участъци от пътната мрежа на Норвегия ще бъдат построени с подводни плаващи тунели. Конструкторите твърдят, че мрежа от такива тунели ще съкрати времето за прекосяване на Норвегия от север на юг два пъти – от 22 часа на 11 часа.

Норвегия планира да построи и първия в света *тунел за кораби*. Той ще бъде дълъг 1700 m, широк 36 m и висок 49 m. Тунелът ще бъде прокопан през скалист полуостров и през него плавателните съдове ще избягват опасен район в морето. Строителството на тунела „Сташип“, през който ще могат да минават кораби до 16 000 t, се очаква да приключи през 2023 година.

Първият *подводен ресторант* в Европа се очаква да бъде в Норвегия. Нетрадиционното заведение ще бъде разположено в най-южната точка на норвежкото крайбрежие. Екипът на фирмата започва работа по проекта през февруари 2018 г., като се очаква ресторантът да отвори врати в началото на 2019 г. Подводното заведение ще носи атрактивното име „Under” и ще се намира на 5 m под водата. Архитектите уверяват, че стените ще могат да устоят на всяко настроение на морето. Ресторантът ще бъде на 3 етажа с капацитет от около 100 човека. Под входа ще се намира бар със шампанско, а на най-долния етаж ще бъдат разположени 2 дълги и няколко по-малки маси с гледка от 11-метров панорамен прозорец. Предвижда се добра осветеност и използването на естествени материали. Съоръжението ще се използва също и за изследване на околната среда, както и поведението на морските обитатели през различните сезони.

По данни на Националната статистика на Норвегия от **местата за настаняване** в страната превес имат хотелите и подобните на тях заведения - 85% от реализираните нощувки. Следващи по популярност и използване са къмпингите (8,2%) и ваканционните жилища (5,3%).

Населението на Норвегия е 5,290 млн. души (<http://www.ssb.no/>, 2018). Норвегия има еднороден етнически състав – около 97% от населението ѝ са етнически норвежци (потомци на викинги и варяни). Срещат се също саами (0,8%), фини (0,5%) и други. Норвегия е една от най-слабо населените държави в света. Средната гъстота е 14 души/km². Средната продължителност на живота тук е една от най-високите в света – 76 години за мъжете и 82 години за жените. Смъртността при новородените е една от най-ниските в света – около 4%. Официален език в страната е норвежки, който е възникнал на базата на датския език. Преобладават християните (99,3%), като от тях протестанти са 99,2%. Извън страната живеят около 1 млн. норвежци, предимно в Швеция, САЩ и Канада. Градското население е 74%.

Малкият брой на населението и необходимостта от работна ръка за редица други отрасли и предпоставка за затруднено обезпечаване на туристическия бранш с *човешки ресурси*.

Норвегия се слави с една от най-добре организирани *социални и пенсионни системи* в света. Всички норвежци, включително безработните и жените-домакини, започват да получават основна пенсия при достигане на 65-годишна възраст. Допълнителната пенсия зависи от получаваната заплата и стажа. Норвежкият държавен суверенен фонд, който е и най-големият по рода си в света, достигна сумата от 1 трлн. \$. Това означава, че на всеки гражданин от населението на Норвегия се падат по близо 189 000 \$. Спестовният фонд на Норвегия цели да инвестира в социалната система на държавата, когато петролът се изчерпа. Правителството, което влага всички приходи от „черно злато“ във фонда, може да тегли от него само еквивалента на очакваната възвръщаемост на средствата, но не и твърдия капитал. Държавният пенсионен фонд на Норвегия е основан през 1990 г. и инвестира предимно в акции, но също така и в недвижими имоти и облигации. С дялове в близо 9 000 компании, фондът притежава 1,3% от световната пазарна капитализация и 2,3% от тази в Европа. Безработните също са включени в системата на медицинското осигуряване. Страната харчи 9% от своя БВП за здраве, за да гарантира, че всеки жител има достъп до една от най-големите здравни системи в света. По размер на доходите на глава от населението, Норвегия е една от най-богатите страни в света. БВП е в размер на 50 – 70 хил. \$ на човек от населението. Безработицата е около 4%. За всяко дете, до навършване на 17 години, семействата получават държавна помощ от около 140 \$ на месец. В Норвегия приемат студенти 4 университета, 32 колежа и 2 художествени академии. Студентите в страната са около 90 000. Обучението в университетите е платено. За студентите се отпускат специални студентски кредити.

Според данни на Световната банка, БНД на Норвегия е 103 000 \$ на човек от населението, което я прави страната с най-висок доход. Норвегия има просперираща икономика, добре развити както държавен, така и частен сектор. Освен това страната е богата на природни ресурси и правителството контролира много ключови области, като например нефтения бранш. Въпреки, че страната не е част от ЕС, тя поддържа добри търговски отношения със съседите си от европейското икономическо пространство.

Норвегия е индустриално-аграрна страна с висок дял в икономиката на енергоемките отрасли, рибна промишленост, нефтодобивната и нефтохимическата промишленост. Дяловете на промишлеността и услугите в икономиката на страната са съответно 37% и 60%. Норвегия има развита **промишленост с експортна насоченост**. Производствените мощности надвишават потребностите на страната. Около $\frac{3}{4}$ от промишлената продукция са предназначени за експорт. Енергетиката се основава на големия хидроенергиен потенциал на реките и на разкритите в шелфа на Северно море находища на нефт и природен газ. В промишлените отрасли най-голям е дялът на нефтодобивната промишленост. Страната е вторият най-голям експортър на природен газ и шестият на нефт в света. Главни отрасли на стопанството на Норвегия са хидроенергетика, цветна металургия, корабостроене, дърводобив и дървопреработване, рибоконсервна и рибопреработваща промишленост, производство на маргарин. Норвегия е на първо място в света по производство на електроенергия на глава от населението. Според европейската комисия 22% от БВП на Норвегия (370,6 млрд. \$ за 2016 г.) и 67% от износа на страната идват от петролния сектор. Годишно 20% от газовото потребление на Европа е норвежки газ. През 2016 г. Норвегия отговаря за 4,3% от глобалния износ на петрол и газ. След проучване на норвежкото списание Dagbladet обаче става ясно, че 44% от гражданите биха оставили петролните залежи на островите Лофонтен непокътнати.

РАЗВИТИЕ И СЪВРЕМЕННИ СПЕЦИФИКИ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БРАНШ

Освен че Норвегия се отличава с висока степен на индустриално развитие, висок жизнен стандарт на населението и много добра социална политика, тя е и страна с развит туризъм, макар туризмът да не е сред водещите отрасли на норвежката икономика. В Норвегия туризмът генерира 3,2 % от БВП (<http://reports.weforum.org>, 2018), което е по-ниско от средното за Европа и света. В него са заети 5,5% от работещите, което е наполовина в сравнение със средните стойности за света. Това показва, че туристическия бранш не е определящ за икономиката на Норвегия. Поради значителния туристическоресурсен потенциал обаче, туризмът става все по-важен и перспективен отрасъл за страната.

В Норвегия са налице добри условия и разнообразни природни и културно-исторически обекти за практикуване на различните форми на туризма. Имиджът на Норвегия е за място, посещавано предимно от платежоспособни туристи. Сравнена с южноевропейските държави, цената на нощувка, храна и транспорт е по-висока, макар и с тенденция към либерализиране и обхващане на по-широк контингент туристи. Туристическата индустрия акцентира върху факта, че дори Норвегия да е скъпа държава, за сметка на това тя предлага качествени изживявания в безопасна и екологично чиста околна среда.

В Норвегия са представени почти всички **видове туризъм**. Предлагат се екскурзии, много видове активен отдих (ски бягане, ски спускане, риболов, лов, планински туризъм, пешеходни турове, алпинизъм, конна езда, велотуризъм, каяк), екстремен туризъм (рафтинг, гмуркане, сноуборд, параглайдинг) и др. От екзотичните видове туризъм трябва да се отбележат сафаритата, които дават възможност за запознаване с животинския и растителния свят на страната. Със своята чиста и живописна природа Норвегия е особено подходяща за практикуващите екотуризъм. Обекти на туристически интерес са преди всичко фиордите по крайбрежието, а също горите, реките и водопадите. Предлагат се също и:

- *приключенски туризъм* - подходящ за норвежкия климат и ландшафт, той откроява страната като интересна дестинация. Примери за това са кит сафари, зимно сафари, ледените хотели, кайт на плажовете по западното крайбрежие, скално катерене, лов и риболов, рафтинг и ски спускане, шейни с кучета;

- *селски туризъм* – използването на стари, красиви ферми за почивка, конференции и събития е все по-често. Забелязва се подновен интерес към старите култури като саами култура и фин култура;

- *морският и по-конкретно риболовен туризъм* са бързо развиваща се дейност. Норвежката брегова линия е с доста отворен достъп за тях;

- *културен туризъм* – свързан преди всичко с Националната галерия, музеят на Мунк, паркът „Вигеланд“, Историческият музей и известният ски-комплекс „Холменколен“;

▪ *събитийен туризъм* – засилва се търсенето и предлагането на организирани прояви от различно естество (спортни, музикални, делови и др.);

Едни от най-посещаваните туристически обекти освен фиордите са водопадът Латефос, дървената църква Хедал, скалните петроглифи Алта, църквата Боргунд, катедралата Нидарос, Лофотеските острови.

Според данни от световната организация по туризъм (UNWTO), през 2015 г. са регистрирани 5,36 млн. **туристически пристигания**. Това е увеличение с 10,4% в сравнение с предходната година. През 2016 година в норвежките хотели са отседнали 4,1 млн. международни туристи. Това е с 438 000 повече, отколкото през 2015 г., т.е. има увеличение от 12%. Това е далеч по-високо от средния растеж в света, който е 4%. Входящите туристически екскурзии до Северна Европа са се увеличили с 6%.

Интересът на норвежците към почивка в собствената страна, се е увеличил с 22% от 2012 г. до 2016 г. Съответно цифрата за целевата група в чужбина, е 52%. От 2015-2016 г. общият интерес към посещение в Норвегия от важни международни туристически пазари, се е увеличил с 10%. Имало е 33 милиона нощувки в местата за настаняване. Това увеличение е с 5% или 1,5 милиона повече нощувки в сравнение с 2015 г. Нощувките реализирани от собствените граждани са нараснали с 2%, докато нощувките от чуждестранни туристи са се повишили с 10%. Според статистиката на Норвегия, общото потребление на туризъм през 2015 година е достигнало 160 млрд. Nok. След няколко години на умерени разходи, търсенето от страна на туристите е нараснало от 2014 г. насам.

През 2016 г. Норвегия реализира 5,205 млрд. \$ **приходи от международен туризъм**. Приходите реализирани от един турист за 2015 година на Норвегия са 1095 \$, като по този показател страната е трета в подрегиона след Ирландия и Дания. Във връзка с отварянето на туристическия бранш за повече туристи приходите от един турист са се понижали до 923\$ през 2017 по данни на Световния икономически форум. Въпреки това приходите от един турист продължават да са над средните за Европа и света. През последните 12 години **разходите** на норвежците за почивки, пътувания и отдых се е увеличил със 158%, от 50 млрд. Nok през 2003 година, на 129 млрд. nok през 2015 година.

Разходите свързани с пътувания в Норвегия показват, че туристите, които са осъществили най-малко една нощувка, са в размер на 68,6 млрд. Nok. Те са се увеличили в сравнение с 2014г., когато са близо 60,4 млрд. Nok. Норвежците харчат най-много пари в Норвегия. Средният дневен разход сред норвежките почиващи в страната си са били 1355 Nok през 2014 година. През 2015 година тази цифра се е повишила до 1425 Nok. При чуждестранните туристи средните дневни разходи са изчислени на 1730 Nok за 2014 г., в сравнение с 1665 Nok за 2015 г. Растежът на разходите на норвежците за пътувания в чужбина, е поставил страната на 15^{-то} място в класацията на UNWTO за периода между 2006 и 2014 г. Данните показват, че норвежците за този период са похарчили 687 млрд. Nok. Високата позиция на Норвегия се дължи на силната икономика на страната и възможността на норвежците да пътуват.

Средната продължителност на почивката в Норвегия леко е спаднала – 7,1 дни за 2015 г., което е половин ден по-малко в сравнение с 2014 г. При чуждестранните туристи продължителността на престоя се е увеличила с повече от един ден – от 9,6 дни за 2014 г. до 10,7 дни за 2015 г. Нидерландците и германците остават най-дълго. Нидерландските туристи са имали средно по 16 нощувки, докато средната продължителност на престоя за германските туристи е 14 нощувки. Вътрешните пътувания са нараснали със 7%, а броят на пътуванията в чужбина се е увеличил с 20%. Бизнес трафикът се е увеличил, както вътре в страната, така и в чужбина.

Средната възраст на хората, които почиват в Норвегия също се е повишила – от 47,6 години през 2014 г., на 49 години за 2015 г. Средната възраст на летните туристи е била 50,3 години, докато зимните туристи са били средно повече от четири години по-млади. По-голям е дялът на туристите посетили за пръв път Норвегия през 2015 година През същата година американските туристи са били с 6% повече в сравнение с предходната, с 6% повече са били

туристите от Германия, докато дяловете на посетителите за първи път от големи пазари, като Швеция и Дания, са намалели.

Проучванията проведени от IPK INTERNATIONAL показват, че Норвегия се разглежда като безопасна дестинация. През последните няколко години норвежката крона е била относително „слаба“ спрямо еврото, паунда, американския долар, датската и шведска крони. Туризмът е износна индустрия, която се възползва от слабата норвежка крона. Способността на Норвегия да се конкурира, може да бъде измерена и чрез индекса на валутния курс, претеглен спрямо търговията. Повишаването на индекса, означава по-слаба крона, което прави страната по-конкурентно способна за туризъм, и обратно. Това на свой ред означава, че чуждестранните туристи получават повече за своите пари в Норвегия. В сравнение с летния сезон на 2013 г., **конкурентноспособността** на Норвегия е нараснала с 21% през лятото на 2016 г.

В класацията Travel and tourism competitiveness report (2017) на Световния икономически форум туристическия бранш на Норвегия е оценен с 4,6 (от 7), което нарежда страната на 18^{то} място в света от общо 136 класирани страни по съвкупност от показатели. Така Норвегия изпреварва всички Скандинавски страни.

Туристическият интензитет е показател обобщаващ броя пристигнали туристи отнесени към броя на населението в съответната страна. За Норвегия неговата стойност е 1,01, което се доближава до идеалната стойност (1) и свидетелства, че туристите не натоварват социалната среда и има баланс спрямо местното население.

Туристическата ефективност е показател отчитащ туристическите приходи съотнесени към броя на населението. Този показател има високи стойности за Норвегия и показва, че всеки норвежец е облагодетелстван от туризма в станата с 984\$ през 2016 г.

ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ЦЕНТРОВЕ

Административно Норвегия се поделя на 18 фюлке (области), включително и Осло, който е приравнен към област. Свалбард е отделна административна единица. Туристопотоците са концентрирани в двата водещи града – Осло и Берген, както и няколко по-малки. По данни на www.visitnorway.com десетте най-посещавани места в Норвегия са Осло, Берген, Трондхайм, Флом, Лофонтеовите острови, Тромсо, регионът на Ставънгар, Geirangerfjord, Kirkenes and Eastern Finnmark, The Ålesund and Sunnmøre area.

Осло е една от най-малките столици в света (605 хил. жители). Градът е снован през 1048 г. Намира се в южната част на страната, на северния бряг на Ослофиорд. В територията ѝ влизат 40 малки острова, най-големият от които е Малмоя. Старото име на града е Кристияния. Съществува хипотеза, че основателят на града Харалд Хардрод е кръстил столицата на жена си Мирославна, която е с български произход. В Осло се намират голяма част от музеите.

Градът е разделен от река Акерселва, по чието крайбрежие се намира забележителния замък и древна крепост Акершус. Старият замък и *крепостта Акершус* са построени като укрепление, което да защитава Осло и Норвегия. Този средновековен замък е изключително важен поради стратегическото си местоположение, благодарение на което Осло и Норвегия са били защитени от множеството атаки през вековете. През периода на Ренесанса замъкът е бил реновиран от крал Кристиян IV и превърнат в резиденция за кралското семейство. Друга забележителност е *Кралският дворец*, който се обитава от кралското семейство.

Сградата на *кметството в Осло* е тази, в която се провежда годишната церемония за връчване на нобелова награда за мир. Тя помещава и общинския съвет, както и различни художествени ателиета и галерии. Тук можете да се получите информация за лауреатите на нобеловата награда за мир, различните дейности, които те са извършили и които са ги направили достойни за наградата. Можете да се видят произведенията на Алфред Нобел, на когото е кръстена наградата. Центърът помещава съвременни технологии с модерен дизайн, филмова изложба, в която са представени най-новите дигитални и интерактивни технологии.

В сградата на *операта в Осло* се помещават норвежката национална опера и балет и националният оперен театър. Общата площ на сградата е 38 500 m², а общият брой на помещенията, които са разположени в нея, е 1 100. Главната аудитория е с голям капацитет,

който може да побере 1 364 души. Операта в Осло е открита от Харалд V на 12 април 2008 г. и е била посещавана от всички национални лидери.

Берген е вторият по големина град в Норвегия, важно морско пристанище. Сгушеният в полите на групата от планини, известни като „Седемте планини“. Градът привлича със своите дървени къщи, боядисани в нежни пастелни цветове, виещите се калдъръмени улички, историческата част на града Бриген с реликвите, останали от Лигата на Ханзата (военен съюз на търговски гилдии в Северна Европа в периода между XII^{-ти} и XVII^{-ти} век). Наричат го с много имена - "Trebyen" (дървеният град, заради дървените му къщи), "Regnbyen" (дъждовният град – тук вали 200 дни в годината), или "Fjordbyen" (входът към фиордите). Градът е заобиколен от гори и планини, в които има много добри условия за катерене, каране на ски или просто за разходка, както и от море, където може да се плава с лодка или да се практикува риболов. Това е първият град, където е поставен автомат за чадъри. Пристанищният град играе ключова роля за норвежката икономика. Преди откриването на нефт в Северно море, дълги години градчето е основен център в сферата на риболова и корабостроенето. Основан е от Улаф Хюре като търговски център. През XIV^{-ти} век търговците от Лигата на Ханзата се установяват в Берген и го превръщат в един от четирите водещи търговски центрове. Дървените постройки, които са останали от тогава в квартала Бриген, са с триъгълни покриви и са боядисани в червено, синьо, жълто и зелено. Те са част от световното културно наследство на ЮНЕСКО. В тях се помещават магазинчета, ресторанти и музеи. Привечер, когато градът е осветен, тези скромни сгради, заедно с кулата Розенкранц и яхтите на кея, се отразяват във водите на пристанището, създавайки една от най-впечатляващите гледки в Северна Европа.

По-малко известни, но със съществен потенциал за привличане на туристи поради уникалността си са градчетата Ню Алесунд и Рюкан. **Ню Алесунд** (Ny-ålesund) е най-северното селище на планетата и последното обитавано място преди Северния полюс. Градът се намира на остров Шпицберген, част от отдалечения и до голяма степен недокоснат и неизследван архипелаг Свалбард. Именно в тази част на страната се намира норвежката арктическа корона. Ню Алесунд датира своята история като селище за добив на въглища, но мините отдавна са затворени, а градът е международен център за научни изследвания, като няколко държави са построили изследователски станции за проучване на изменението на климата. В героичната епоха на проучването на северните ледове и полюса, Ню Алесунд е бил отправна точка на няколко експедиции, които са се опитвали да достигнат до Северния полюс.

На архипелагът Свалбард има изграден планетарен сейф, който може да преживее глобални катаклизми и катастрофи. Той е скрит изключително прецизно на дълбочина от 122 m под планина. Предназначен е да запази живота, във формата, в която го познаваме, ако се случи глобална катастрофа. Тъй като сейфът е заровен във вечен лед, той може да остане замразен в продължение на 200 години, дори ако електричеството спре напълно. Там се съхраняват мостри от над 60 институции от почти всяка държава по света, събрани повече от 150 глобални генни банки.

Ню Алесунд притежава най-богатата фауна и флора от целия архипелаг в Свалбард. Тук съществува огромно разнообразие от птици, особено около блата, както и множество бозайници, включително елени от Свалбард, лисици от Арктика и дори полярни мечки. Само 30 души прекарват зимата тук, преживявайки тъмната полярна нощ, а през лятото (полярния ден) броят им достига около 130 души. Арктическата пролет е топла. Шпицберген има арктически климат със значително по-високи температури, отколкото други области на същата географска ширина. Това се дължи на Североатлантическото течение, мощно топло океанско течение, което се движи на север от континентална Норвегия и близо до западния бряг на Шпицберген.

Градът включва 40-50 сгради и има само една улица. Все пак съществува малък хотел. Тук се намира най-северната пощенска станция в света Тук през 1925-1926 г. е живял Руал Амундсен, подготвяйки се за полярните си експедиции.

Градчето **Рюкан** се появява заради изграждането на водоелектрическа централа и торни заводи при 104-метровия водопад Рюканфосен. По ирония на съдбата промишлеността, която налага създаването на града на това негостоприемно място, днес почти не съществува. През 30

те години става ясно, че водородният завод край водопада произвежда „тежка вода“, което води до неговото затваряне. Днес в сградите му се помещава норвежкия музей на промишлените работници. Популярните възможности за разглеждане на забележителности, тук са древна църква, селище на викингите, пещери и долината Aurlandsdalen, която често е наричана Гранд каньон на Норвегия заради красотата си. **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Главните *тенденции*, които се сформират от динамиката на различните показатели са:

- повишаване броя на туристите;
- увеличаване на легловата база и качеството на заведенията за пребиваване, както и нарастване на броя на реализираните нощувки;
- увеличаване на пътуванията с въздушен транспорт, както и ускорено развитие на водния транспорт по линия на круизните плавания;
- повишаване на интереса на туристите към природата и заниманията на открито;

Уязвимо място в норвежкия туризъм е зимният туризъм. Снежните условия в много по-ниско разположени части вече се влошават в резултат на по-високите зимни температури. Ползи Норвегия може да извлече от летния туризъм. Глобалното затопляне способства за увеличаване на летния туристически сезон в Скандинавските страни с близо един месец. По-разнообразните видове дейности, които се практикуват през лятото обогатяват туристическото предлагане. Продължаващото намаляване на морския лед е много вероятно да удължи плавателния сезон, да увеличи морския достъп до природните ресурси на Арктика. Сезонното отваряне на Северноморският маршрут вероятно ще направи трансарктическото корабоплаване през лятото възможно. Проучвания, които са изследвали оценката на риска от изменението на климата на местните туристически представители и оператори, обаче са констатирани сравнително ниски нива на безпокойство и малко доказателства за дългосрочно стратегическо планиране в очакване да бъде променен климата.

Може да се очаква, че Норвегия ще продължава да печели и отстоява все по-сериозни позиции в надпреварата за туристи на Скандинавския полуостров. Главни предпоставки за това ще продължават да бъдат запазената природа, планините и фиордите и незамръзващите пристанища.

References:

1. Krastev, V. (2014) Geogrephy of tourism, Unipress UE, Varna, (Bg)
2. Lukanov, A., N. Bojilov, S. Dimitrov. (2010) The countries of the world – handbook, Sofia, (Bg)
3. Ribov, M. L. Grachka, M. Stankova, P. Dimitrov. (2008) Tourism destinations, Trakia M, (Bg)
4. Velikov, V. (2009) International tourism, Matkom (Bg)
5. Velikov, V., M. Stoyanova, R. Vladeva. (2007) Geography of tourism, Matkom (Bg)
6. UNWTO, Tourism Highlights, 2017 edition
7. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics_-_intra-EU_tourism_flows
8. <https://knoema.com/atlas/Norway/topics/Tourism/Key-Tourism-Indicators/Expenditures-for-travel-items>
9. <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2017/>
10. <http://whc.unesco.org/en/list/>
11. <http://www.innovasjon Norge.no/contentassets/ad75036d7d1141338d4ccc200c162c32/key-figures-2015-oppslag.pdf>
12. <https://www.mi.government.bg/bg/themes/norvegiya-251-333.html?p=eyJwYjYWdlJjo2fQ==>
13. <https://www.ssb.no/en/transport-og-reiseliv/statistikker/overnatting>
14. <https://www.suggested.bg/blog/kak-se-spasyava-zemyata-chast-1-norvegiya-darzhavata-za-primer-36>
15. <https://www.visitnorway.com/>